

Jordbunken fra Lilleborg

De levende fortidsminder på Lilleborg er meget autentiske, da borgene meget tidligt er forladt. Måske omkring år 1300 – der har altså ikke været have dyrkning i 700 år.

Men de frø, der spirede, er ikke nødvendigvis meget gamle, da flere af reliktpanterne har holdt sig i området siden dyrkningen ophørte.

Mange planter har frø, der kan bevare spirings-evne i mange år, nogle i århundreder. Derfor har jeg med stor interesse fulgt den blotlagte jord efter restaureringen, og de arkæologiske udgravninger de sidste år.

Det undrer mig, at der ikke er dukket flere forskellige reliktpanter op. Man kan kun gisne om hvorfor. Hvis man ser på, hvordan jorden ser ud, er den meget lig den på Hammershus, uden at jeg har styr på fugt, jordstruktur og lignende.

Det kan være, at der ikke har været have dyrkning på selve borgområdet, eller at have dyrkning har foregået andre steder, til borgens brug. Eller det simpelthen er for gammelt, og at frøene ikke har overlevet i jorden af forskellige årsager.

Mørk kongelys

Forholdene skal være gunstige, dvs. ikke for tørt, ikke for fugtigt og tilpas med ilt. De forskellige frø har forskellige krav.

Erfaringer fra Hammershus viser, at hver gang der bliver restaureret, og jord bliver blotlagt, spirer der planter frem. Nogle af disse planter, der spirer er almindelige vilde planter, andre er de planter, der blev dyrket i haverne.

Hvor længe frøene har ligget i jorden, er meget vanskeligt at sige, med mindre at jorden kan dateres. Under udgravningerne på Hammershus i 2003 og 2004 blev nogle af jordlagene dateret til ca. 1450 – der siden havde været forseglede. I denne jord spirede alm. hjertespan, som havde ligget i dvale i 450 år.

Hvordan kan man sige at en plante stammer fra middelalderlig have dyrkning? Ved at lave studier i felten af flora på en given lokalitet, kan disse oplysninger

ger sammenholdes med, hvilke planter der er beskrevet i de middelalderlige læge-og kogeboøger, samt se om planterne er naturligt forekommende på vores breddegrader. Heraf kan udledes, hvilke planter der kan være tale om.

Hvilke planter spirede i jordbunken, der blev flyttet fra Lilleborg til Bornholms museum? Den 28. juni 2012 var jeg efter aftale med Finn Ole på museet for at se nærmere på jordbunken. Den var pakket ind i nogle paller med presenning over, som havde virket som drivhus.

Jordbunken på Museet

Stor hundepersille

Der var spiret en del planter, dog ikke mange reliktpanter. Ganske som på Lilleborg. Der var tre reliktpanter. Nogle af de vilde planter der var spiret, har også været indsamlet og brugt som nytteplanter.

Mørk kongelys var en læge-og teknisk plante. Som lægeplante har den været brugt som slimløsende ved halsonde. Den tekniske del var som fakkell. Der er flere kongelys arter. Alle har høje kraftige blomsterstande, der blev tørret og dyppet i tjære eller fedt. Mørk kongelys er almindelig på bornholmske middelalderlokaliteter.

Stor hundepersille er meget giftig og blev brugt som erstatning for skarntyde. Skarntyde blev brugt til at forgive Sokrates. Den blev også brugt som kyskhedsmiddel i klostrene. Stor hundepersille er almindelig ved bornholmske middelalderlokaliteter.

Rundbladet katost er en køkkenurt. Der er flere katost arter, en nær slægtning er alm. katost, der af Babylonierne er beskrevet som yndet kålplante 1800 f.v.t. Hele planten kan spises, især blomster og modne frø er meget delikate. Modne frø smager som hasselnødder. Rundbladet katost er meget almindelig på bornholmske middelalderlokaliteter.

Reliktpanter i jordbunken:

Mørk kongelys (*Verbascum nigrum*)

Rundbladet katost (*Malva neglecta*)

Stor hundepersille (*Aethusa cynapium* var. *gigantea*)

Vilde planter i jordbunken:

Alm. Hyld (*Sambucus nigra*) – lægeplante og køkkenurt

Alm. Rajgræs (*Lolium perenne*)

Brunrod (*Scrophularia nodosa*)

Burre snævre (*Galium aparine*) – køkkenurt

Fuglegræs (*Stellaria sp.*)* - køkkenurt

Horse tidsel (*Cirsium vulgare*)

Hulsvøb (*Chaerophyllum temulentum*)- giftplante og lægeplante

Humle sneglebælg (*Medicago lupulina*)

Pileurt (*Persicaria sp.*)* - køkkenurt

Skovgaldetand (*Stachys sylvatica*)

Stor nælde (*Urtica dioica*) – køkkenurt, lægeplante og tekniskplante

Svinemælk (*Sonchus sp.*)*

Rundbladet katost

Reliktpanter på Lilleborg:

Cikorie (*Cichorium intybus*) – køkkenurt

Guldnælde (*Lamium galeobdolon*) – biplante og prydblante

Liden burre (*Arctium minus*) – køkkenurt og lægeplante
Marts viol (*Viola odorata*) – køkkenurt og lægeplante
Mørk kongelys (*Verbascum nigrum*) – lægeplante og tekniskplante
Peberrod (*Armoracia rusticana*) – køkkenurt
Rams løg (*Allium ursinum*) – køkkenurt
Rundbladet katost (*Malva neglecta*) – køkkenurt
Stikkelsbær (*Ribes uva-crispa*) – frugtbusk
Stor hundepersille (*Aethusa cynapium var. gigantea*) – giftplante og lægeplante
Svalerod (*Vincetoxicum hirundinaria*) – giftplante
(* *sp.* betyder at jeg har kunnet bestemme slægten men ikke arten)

Tino Hjorth-Bjerregaard